

Arkadiusz Adamczyk

A mi hősünk, a ti ellenségeitek – Orbán Viktor politikai arculata

Our Hero, Your Enemy – Viktor Orbán's Political Image

Összefoglalás

A lengyel sajtóorgánumok hasábjain Orbán Viktor európai szalonokban nem elfogadott, nemzetének támogatását lavinyszerűen elvesztő politikusként jelenik meg.¹ A magyar vezető politikai döntései miatt elvileg még azokban a körökben is veszített népszerűségéből, amelyek nemrég még nyíltan deklarálták szimpátiájukat.² Mindez Budapest és Moszkva kapcsolatának állítólagos javulásával, a két fél közeledésével és az orosz elnök felé tett látványos gesztusokkal magyarázható, amelyek jó alapot szolgáltatnak európai kritikusaiknak arra, hogy Orbánt a Közösség egységének bomlasztásával vádolják. A helyzet jellegzetessége az, hogy a bemutatott véleményt a magyar miniszterelnök korábbi támogatói is vallják.³ Az a kérdés körvonalazódik tehát, hogy Orbán jelentősége – akit kitartó és kiváló érzékkel rendelkező politikusnak és játékosnak tartanak, olyannak, aki hatáskörét minden elődjénél nagyobb mértékben terjesztette ki – vajon tényleg hanyatlófélben van?

Summary

On the pages of Polish press features, Viktor Orbán is portrayed as an unwelcome politician in European saloons who is rapidly losing its nation's support. Because of his political decisions the Hungarian leader has lost his popularity even in those circles who recently openly declared their sympathy with him. All this can be attributed to the allegedly improved relations between Budapest and Moscow, the rapprochement

PROF. DR. ARKADIUSZ ADAMCZYK egyetemi tanár, Jan Kochanowski Egyetem, Piotrków Trybunalski Fília. A tanulmány magyar nyelvre fordítását a Nézőpont Intézet támogatta.

of the two partners and the spectacular gestures made to the Russian president, which can serve as a basis for his European critiques for accusing him of undermining the unity of the Community. The significance of the situation is that this new portrayal is shared by former supporters of the Hungarian prime minister. The question unfolds therefore whether Orbán's significance is actually receding by now, who is otherwise considered to be an enduring and talented politician with a greater build-up of support than any of his predecessors?

ORBÁN VIKTOR POLITIKÁJÁNAK SZABÁLYAI

Orbán Viktor európai politikájának jellemzőit figyelve, amelyek mind elválaszthatatlan részét képezik a politikus arculatának, úgy tűnik, hogy az öreg kontinens „szalonjainak” kétségbeesése a magyar miniszterelnök tettei miatt vagy a média terméke, vagy azt tükrözi, hogy a megírt elemzések teljes mértékben nélkülözik Orbán politikai gondolkodása alapjainak ismeretét, valamint saját elveinek hatását a miniszterelnök politikai pragmatizmusára. Eközben a Fidesz vezetője egyértelműen kifejtette a politikai krédóját a 2007-ben megírt, választás előtti nyilatkozatában, amelynek címe *Egy az ország* (lengyel kiadása: *Ojczyzna jest jedna*, Fronda, 2009). A kiadványban kertelés nélkül leírja, hogy *nekünk* [magyaroknak – A. A.] *szükségünk van új, modern értelmezési keretekre.*⁴ Noha ezt az üzenetét kizárólag hazai használatra szánta, Orbán egyértelműen rámutatott arra, hogy a politikájában nem szándékozott elavult politikai sémákhoz ragaszkodni.

Orbán Viktor azt sem titkolta soha, elsődlegesnek tartja, hogy a nemzet érdekeinek kategóriáiban gondolkodjon. Az a kijelentése, hogy *abból kell kiindulni, hogy csak egy Magyarország létezik,*⁵ meghatározta politikai pragmatizmusát mind a belügyek, mind a nemzetközi politika terén. A miniszterelnök nemegyszer igazolta, hogy európai politikájának mottóját továbbra is hivatali elődjének, Antall Józsefnek a szavai jelentik, amely így szól: *„Aki nem jó magyar, nem lehet jó európai sem.”*⁶ Orbán hű maradt ehhez a mottóhoz, habár Antall kijelentését sokkal tágabban értelmezte, mint ahogyan ezt Magyarország első demokratikus miniszterelnöke tette.⁷ Orbán, a brit miniszterelnökhöz, David Cameronhoz hasonlóan, megőrizte jelentős szkepticizmusát az öreg kontinens – szerinte – eltúlzott integrációs projektjeivel kapcsolatban. *„El kell vetnünk azt az európai univerzalizmust, amelyik arra kényszerít minket, hogy csupán egy szemüvegen át szemlélhessük Európát... Büszkéknek kell lennünk az eltérő európai identitásokra, a sokoldalúságunkra. Ezt a többrétűséget ki kell fejeznünk az élet különböző területein...”*⁸

A különbözőség e kijelentése bizonyította egykor és ma Orbán Viktor politikai rátermettségét, amelynek alapvető elemei a következők:

1. a stratégiai célok világos meghatározása és tökéletes alárendelése az operatív és taktikai döntéshozatal céljainak. Az operatív célok eléréséhez egyidejűleg kötelezően hozzátartozik az előírás tökéletes teljesítése, illetve a taktikai jellegű döntések utasítás-hoz való igazítása.

2. A politikai döntéshozatal leszűkítése egy erősen korlátozott létszámú csoportra, míg a további politikai szereplők feladata csupán a meghozott döntések végrehajtása.

3. A közös döntéshozatal folyamatában a fő szakértői szerepet önmagának biztosítja, vállalva a kötelező utasítások végrehajtásának következményeivel járó egyszemélyes politikai felelősséget.⁹

4. A döntéshozatal folytonosan konfliktusos körülmények között megy végbe, amely Orbán jelentős kríziskezelési képességével párosul.¹⁰

5. Annak a meggyőződésnek a kialakítása, hogy a makrostruktúrák (Orbán esetében nemcsak a köztársaság polgárainak, de az ország határain túl élő magyarok) jóléte olyan hatékony államot igényel, amelyet csak egy határozott vezetői vonásokkal rendelkező személy irányíthat. Ezek a tulajdonságok már megmutatkoztak Orbán első miniszterelnöki ciklusának éveiben, 1998 és 2002 között, és akkor semmi sem utalt arra, hogy politikája céljai és módszerei bárhogyan módosulnának a hatalom esetleges visszaszerzésével.

ANTIMAGYAR ARCULAT

Figyelembe véve az Orbán Viktor által kijelölt értékeket, úgy tűnhet, hogy minden olyan vádnak, amely a köztársaság miniszterelnökének politikai arculatát magyarellenesnek ítéli, azonnal kudarcot kellene vallania. Eközben nem tagadható, hogy noha Orbán politikusként megszerezte polgártársai jelentős többségének támogatását, számos ellenséggel rendelkezett, és rendelkezik ma is. Úgy tűnik, hogy az a retorika, amely Orbán tetteit a magyar államra nézve ártalmasnak mutatja, kizárólag a nyilvános ellenfelek megerősítésére jött létre, és annak a trendnek a megváltoztatására tesz kísérletet, amely az ellenzék pártjainak népszerűségvesztéséhez vezetett. Ezt súlykolta a vádakkal az a katalógusa, amellyel Orbánt támadták a hatalomátvétel utáni első években, és amelyek részben a fentebb említett politikai princípiumokból fakadtak.

A legkomolyabb vád, amelyet főleg az Orbánt nem támogató tömegmédiá hozott létre, a fasiszta és autoriter kormányzásra való törekvés vádja volt. Igaz, tagadhatatlan tény, hogy az ilyen jellegű kijelentésekre maga a magyar kormányfő adott okot, amikor a már említett nyilatkozatban és a választási kampány idején tett nyilvános ígéreteiben bemutatta politikai törekvéseinek alapelveit.

A magyar vezető nyilvános kritizálása az után erősödött fel, miután megszerezte a hatalmat és az alkotmány módosítását lehetővé tevő parlamenti többséget, s a miniszterelnök – igazodva a választásokat megelőző ígéreteihez – nekilátott az új alkotmány elfogadtatásához. A világsajtó hangos volt a vádaktól, miszerint *a teljes sajtó ellenőrzésére tör, a gazdaságtól a vallásos témákig*.¹¹ Az új magyar alaptörvény fideszes többség általi jóváhagyása annak az 1989-ben megkezdett folyamatnak a betetőzése, amely az átmenetet szimbolizálta a kommunizmus és a demokrácia közt, és amely meg kívánta erősíteni a magyar demokratikus fordulatot. Orbán kritikusa számára ez az esemény mégis jó okot adott arra, hogy az aktuális kormányt hatalma bebetonozásával és a konzervatív normák erőltetésével vádolja, figyelmen kívül hagyva az egyéb világnézeteket. Az alkotmány szövegének első része, amelynek címe *Nemzeti hitvallás*, és amely megemlíti Istent, továbbá deklarálja az élet védelmének jogát a fogantatás pillanatától kezdve, alkalmas indok volt

arra, hogy a kormányt az ország katolizálásának szándékával vádolják (annak ellenére, hogy a miniszterelnök a református egyház híve maradt), illetve azzal, hogy így teremtik meg az abortusz jövőbeli tiltásának vagy korlátozásának lehetséges alapjait. Nyugaton vitát szított a magyar miniszterelnök azon kijelentése, miszerint *büszke az új alkotmányra* és azokra a vitákra, amelyeket előidézett.¹² Eljutott Nyugatra a régi magyar antikommunista ellenzék képviselőinek hangja is, akik „kritikus helyzetről” és az ország alkotmányos rendszerének veszélyeztetettségéről tudósítottak. Egy nyilatkozat szerint, amelyet többek közt a híres magyar író, Konrád György, Budapest volt főpolgármestere, Demszky Gábor és az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet volt képviselője, Haraszi Miklós is aláírt, „az 1989-es rendszerváltozás, a kommunista diktatúra eltörlése óta még soha, egyetlen országban sem volt ilyen fokú a hatalmi koncentráció, mint a mai Magyarországon”.¹³ Azonban ezt csak néhányan vallották így, és Orbánt elsősorban azok a politikusok illették vádakkal, akik a leszavazott és a „magyar lehallgatási botrány” által kompromittálódott politikussal, Gyurcsány Ferencsel hozhatók kapcsolatba. Az ő véleményük visszhangjának köszönhető, hogy az Európai Unió vezetősége „interveniált”, amint erről az európai sajtóból értesülni lehetett.¹⁴

Úgy tűnik, hogy Orbán Viktorra nem volt jelentős befolyással az új alaptörvény elfogadása után rázúduló kritika. Ez elsősorban annak köszönhető, hogy kiválóan tudta orvosolni az „arculatán okozott károkat”, és uralni tudta azt a helyzetet, ami a sajtótörvény módosítása után (2010. december 21.) a magyar vezetőre zúdult tömeges kritikai áradat hatására alakult ki. Ha szó szerint értelmezzük a sajtótörvényt, azt az európai szervezetek jóvá kellett volna hagynia, hiszen a 2007-ben elfogadott uniós irányelveket követte. Új megoldást jelentett az, hogy a reklámok sugárzásának mértékét a szükséges mértékben korlátozták, továbbá növelték a magyar és az európai programok arányát, ami az uniós producerek és közvetítők jelenlétét növelte az amerikaiakkal szemben. Másrésről a hírközlési monopolhelyzetet megakadályozó előírások teret adtak a hazai független alkotóknak. Az új törvényjavaslatok bemutatásakor azonban a baloldali és liberális körök nyílt kritikával léptek fel a jogszabály jellege ellen, nemzetközi szintésre, elsősorban az Európai Parlament fórumaira helyezve át a kormányellenes vitákat. Sok vitát váltott ki, hogy a törvény betartatása a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság, azon belül az öttagú, tagjait kilencéves hivatali időre megválasztó Médiatanács feladata lett. A Tanácsot felhatalmazták a média ellenőrzésére és a szabályokat áthágók megbüntetésére. Komoly vihart kavart a Médiatanács meghatalmazott vezetőjének funkciója, aki jogosult minden közvetítő, irat vagy okmány áttekintésére, ellenőrzésére, másolatok készítésére és összegzésére, amelyek a média szolgáltatásaival, a hírlap megjelentetéssel és a programok sugárzásával kapcsolatos adatokat tartalmaznak, még akkor is, ha azok jogilag titkosított részeket tartalmaznak. Az ellenzék kihasználva például azt a nem éppen precíz törvényt, amely tiltja minden „személy, nemzet, közösség, nemzeti, etnikai, gyülekezeti és egyéb kisebbség, illetve többség, valamint bármelyik egyházi és vallási közösség” védelmében az úgynevezett gyűlöletbeszédet, azzal vádolta a törvényalkotókat, hogy meg akarják „tiltani a parlamenti többség kritizálását, habár ugyanez a megfogalmazás a [módosított – A. A.] 1996-os médiatörvényben nem váltott ki ellenvetéseket”.¹⁵ A magyar opponensek nyomába léptek Orbán európai kritikusai, akik a miniszterelnököt a média uralásának szándékával, az

újságírók anonimitáshoz való jogának megsértésével vádolták, legfőképpen pedig azzal, hogy meg kívánja fosztani a nemzetet a szabad politikai viták folytatásának jogától és lehetőségeitől. A szólásszabadság hiányát legerősebben az az érv hivatott bizonyítani, hogy a Médiatektagok más politikai pártokkal való egyeztetés nélkül nevezték ki. Az ellenzék ezenfelül a törvényhozás módját és az elszüntetett végrehajtási folyamatot kifogásolta.

Úgy tűnik, hogy a miniszterelnök nem véletlenül provokált konfliktust épp az Európai Unió magyar elnöksége idején. Paradox módon a Magyarország körül kialakuló vihar több lehetőséget biztosított Magyarországnak arra, hogy kiállja számos európai kormány (többek közt Luxemburg, Csehország, Franciaország és Németország) korábban precedens nélküli kritikáját.¹⁶ Orbán kabinetjének és magának a miniszterelnöknek is meg kellett mérkőznie az Európai Bizottság részéről érkező kritikával. Neelie Kroes, a Bizottság alelnöke és egyben a digitális politikáért felelős biztos nem hagyott semmilyen kétséget afelől, hogy szándékában áll megvizsgálni, a magyar alaptörvény megfelel-e a 2007-es uniós irányelveknek és az Alapjogi Chartának. Ennek ellenére nagy valószínűséggel el lehet fogadni azt, hogy Orbán Viktor előre látta a belső ellenzék szándékait, amelynek a médiatörvény jó lehetőséget kínált arra, hogy megkísérelje a kormány lejáratását csakúgy, mint az Európai Bizottság (és némelyik ország kormányának) fogékonyságát arra, hogy reagáljon az emberi jogok vagy más, nem pontosított európai irányelvek állítólagos megsértésére. Úgy tűnik, hogy erre az esetre egy előzetesen előkészített forgatókönyvvel rendelkezett, amely a hazai kritikusok vádjainak megalapozatlanságát mutatta ki, és az Európai Bizottság iránti jóakarát jegyében szimbolikus engedelményeket tett. (Eltörölték azt a bejegyzést, amely lehetővé tette az újságíró által felhasznált források nyilvánosságra hozatalát abban az esetben, ha ezt az állami érdek szükségessé teszi, megőrizve az újságírás szigorú adatvédelmi elvét.) Ennek ellenére a budapesti kormány megőrizte az ellentmondásos törvény tartalmának nagyobb részét. Összegezve, a Budapest és Brüsszel közti „sajtóügyi” összecsapást a magyarok igényeihez igazították, és célja az volt, hogy megszilárduljon a brüsszeli nyomásnak nem engedő Orbán politikai arculata. Úgy tűnik, hogy ebben a körben egyedül a miniszterelnök aratott győzelmet. Igen valószínűtlennek tűnik, hogy a közeljövőben Orbán erősen veszítene politikai támogatottságából, hiszen az ellenzék még az előző ciklusban sem tudta meggyengíteni Orbán jelentőségét és pozícióját, amikor pedig a legneuralgikusabb és a legnagyobb vitákat kiváltó politikai intézkedésekre került sor.

ANTIEURÓPAI

Alapvető nehézségekbe ütközik az ellenzék azon törekvése, amely Orbán Viktort Európa-ellenesnek kívánja bemutatni, hiszen Orbán – a múltban és a jelenben éppúgy – általában kifejezetten ragaszkodik az európai értékekhez, illetve egyetért a magyar állam közösségi struktúrákon belüli működésével. Egyéni elképzelései szerint cselekszik, és másban látja a politikai prioritásokat. Nem tartja igaznak azt a nézetet, miszerint Európa megerősítése után az öreg kontinens minden lakosa kiveheti hasznát a változásból, hanem azt hangoztatja, hogy Európa ereje a nemzetállamok megerősödésétől függ.¹⁷ S ha így tesz, akkor tudatosan ellentmond az Európai Bizottság előző és a jelenlegi hivatalos politikai álláspontjának.¹⁸

Figyelve a politikai színtér és a sajtó reakcióit, elfogadhatónak tűnik az a vélemény, hogy Magyarország miniszterelnökének negatív beállítása külföldön éppen abból ered, hogy széles körben hirdeti az európai intézménnyel szembeni függetlenségét, és ez teljesen áthatja a politikáját. Egy további, már említett tényező az, hogy Magyarország érdekei elsőbbséget élveznek, a közösség tevékenysége pedig másodrangúvá vált. Az említett függetlenségi törekvés különösen a gazdaság szektoraiban nyilvánul meg, ahol – a független elemzők véleménye szerint is – a Fidesz kormányát a legnagyobb kihívások érték. E politika egyrészt a magyar nemzet elvárásaiból, másrészt annak szükségéből fakadt, hogy Gyurcsány Ferenc államot tönkretévő politikájának következményeit helyrehozzák, és megfelelően reagáljanak a gazdasági válságra, amely úrrá lett a világon és Európán. Figyelembe véve az ország pénzügyi lehetőségeit, Orbán Viktor eldöntötte, hogy szakít Gyurcsány Ferenc politikájával, és az országot függetleníti a Nemzetközi Valutaalap hitelaitól (ez a jelszó egyike volt a Fidesz választások előtti politikai programjának, és a legnagyobb valószínűséggel – a gazdasági csődhelyzet miatt – az elemzők ezt vették a legkevésbé komolyan). Noha kezdetben a magyar kormány a hitel következő részletének megszerzésére törekedett (Orbán elődje 2008-ban egy 7,5 millió euró nagyságú támogatást szerzett meg), a Valutaalap vezetőségének előnytelen feltételei miatt a miniszterelnök lemondott a külföldi támogatásról. Ehelyett olyan döntést hozott, amely népszerűtlen volt Európa és a világ pénzügyi körei számára, és válságadót vetett ki több ágazatra: az energetikára, a bankokra, a biztosításra, a telekommunikációra és a nagy kereskedelmi láncokra.¹⁹ A szakirodalomban olyan véleményt is lehet olvasni, miszerint Orbán csapata nem tudta kezelni a nemzetközi public relations nehézségeit, illetve a kormány fájdalmas kudarcot vallott a propaganda terén.²⁰ Ez a meglátás csak részben tűnik igaznak. Nem kétséges, hogy ilyen meglátásokat szül az európai sajtó nagy mennyiségű publikációja, amely Magyarországot egy szakadék szélén álló országgént tünteti fel, és amely az ország politikai elitjét kizárólag negatív fényben tünteti fel. Logikusnak tűnnek azok az érvek is, amelyek megindokolják e hírek tartalmát, és feltárják a forrásaikat. Nagy hatást keltett azon személyek száma és neve, akik Magyarország miniszterelnökét kisebb vagy nagyobb nyíltsággal támadták. Idesorolhatók többek közt Hillary Clinton²¹, Francis Fukuyama²², Bernard-Henri Lévy²³, Anne Applebaum²⁴ és sok neves újságíró.²⁵ Mégis úgy tűnik, hogy sem a „tekintélyek” neve, sem a „progresszív Európa” felől érkező sajátos propagandaháború meghirdetése²⁶ nem igazolta teljes mértékben azt a tézist, hogy Orbán elvesztette a politikai arculatáért vívott háborút. Sokkal valószínűbbnek tűnik az a meglátás, hogy a miniszterelnök mások róla alkotott véleményét pragmatikus módon értelmezi. Ennek egyszerű okai vannak: a kormány nem rendelkezett elég eszközzel ahhoz, hogy az általa elvárt országimázzst prezentálhassa a külföld felé; nem volt lehetősége arra sem, hogy befolyásolja a mainstream sajtó véleményét; a miniszterelnök és a kormány hazai arculata megalkotásának hazai tapasztalata megmutatta, hogy a nyugati sajtó negatív érvei pillanatok alatt elterjedtek országszerte, míg a külföldről érkező pozitív visszajelzés egyáltalán nem befolyásolta jelentős mértékben az ellenzéki sajtónak a miniszterelnökről és kabinetjéről alkotott véleményét; Orbán, aki a jelek szerint a schmitti politikai filozófia szerint cselekszik, az erőviszonyok megfelelő feltérképezésével inkább hajlott arra, hogy szövetségeseit erősítse, mint arra, hogy háborút indítson az ellenfelei ellen, akiket kép-

telen lett volna legyőzni. Nem vonható kétségbe az, hogy a miniszterelnök legfontosabb szövetségese továbbra is a hazai közvélemény maradt.

Ekkor Orbán valószínűleg az előállt helyzet lehető legteljesebb kihasználása mellett döntött, és – még ha e döntés igen kockázatos is volt – megkísérelte a külföldi negatív véleményeket hazai népszerűségének növelésére felhasználni. E meglátást erősíti például az Európai Parlamentben 2012. január 18-án lezajlott vita, amelynek legfontosabb témája Magyarország politikai helyzete volt.²⁷ A magyar sajtó által minden részletében közvetített véleménycsere politikai színjátékká alakult át, amely megértette a magyarokkal azt az idegenkedést, amely az európai politikusokat jellemzi vezetőjükkel szemben. A miniszterelnök azonban, aki minden valószínűség szerint teljesen tudatában volt az őt fogadó antipátia mértékével, méltóságteljesen és megfontoltan fogadta a politikája ellen megfogalmazott, olykor lehetetlen és sértő kritikákat is. Az a körülmény, hogy Orbán válaszai során kevésbé ragaszkodott az európai parlamenti képviselők támadásainak részleteihez, arra utalt, hogy a kijelentéseit az a priori módon fontosnak tartott belpolitikai célokra kívánja irányítani. Mint kiderült, a miniszterelnök kemény állásfoglalása egyértelműen növelte magyarországi népszerűségét. Ezt a tényt igazolja többek közt a magyar sajtó tonnányi kommentárja, többek közt a hagyományosan Orbánt ellenzők sorai is.²⁸ Látna a miniszterelnök növekvő népszerűségét, az ellenzéki sajtó híradói és nyomtatványai nemcsak el kívántak határolódni azoktól az európai és világszerte megfogalmazódó véleményektől, amelyek a kormány vezetőjét szélsőségesen rossz fényben láttatták,²⁹ hanem Orbán tetteinek bemutatásakor egyértelműen figyelembe vették a kormány vezetőjének szempontjait is.³⁰ Sajnos észrevétlen maradt azon kevés személy hangja, akik a magyar vezető lépéseit támogatták.³¹

Feltételezhetjük, hogy Orbán Viktor karakterének vegyes európai fogadtatása mögött nemcsak a politikája áll, hanem személyes alapja is van. A magyar miniszterelnök iránti ellenérzés és a kormányfő befeketítése az „Orbán-komplexusból” fakadhatott. Tudniillik nehéz azt feltételezni, hogy Orbán európai bírálói, akik a Fidesz vezetője elleni kritikákat ihlették, szándékosan figyelmen kívül hagyták azt a tényt, hogy a magyar vezetés politikai támogatottságát kifejezetten a demokrácia klasszikus szabályai szerint szerezte meg. Továbbá nehéz feltételezni azt, hogy miközben olyan politikusok, mint José Manuel Barroso vagy Martin Schulz Orbánt a demokratikus értékek megsértésével vádolták, elfelejtették volna, hogy egykor és ma is ő az a politikus, aki a legerősebb demokratikus parlamenti támogatottsággal rendelkezik az európai vezetők körében. Az öreg kontinens legtöbb államának vezetője most és a jövőben sem lesz képes arra, hogy döntéseinek a társadalom ekkora hányadát nyerje meg, és nem is álmódhozhat arról, hogy olyan politikai döntéseket hozhasson, mint az alkotmányosság reformja (beleértve az alaptörvény módosítását), a központi bank vezetői pozíciójának gyengítése vagy a legfőbb ügyési vagy a könyvvizsgálói kamara elnöki státuszának újragondolása. Főleg azért, mert Orbán a hatalmi eszközökkel mérsékelt, de határozott módon élt, nem mindig felelve meg a Brüsszelben vagy Strasbourgban uralkodó elképzeléseknek. Így Magyarország határain kívül az egyedüli módja annak, hogy Orbánnak „ártsanak”, az maradt, hogy Magyarország vezetőjét Európa *enfant terrible*-jének nevezték. Nem tagadható, hogy Magyarország politikai vezetésének Hitlerhez és Mussolinihez való hasonlítás-

sa Putyin Oroszországa vagy Lukasenka Fehéroroszországa mellett csak és kizárólag az „öreg Európa” erőtlenségét bizonyítja.

Magyarország európai környezetének gyengeségét a hitelminősítő intézetek döntései is bizonyítják. A nemzetközi piacok sokáig vitatták azt a kétségtelen ténytet, mely szerint Orbán – az ország csődjét jósoló Brüsszel, a nemzetközi konzorciumok és a gazdasági tekintélyek ellenében cselekedve – sikereket könyvelhet el gazdasági téren. Azonban február és március fordulóján az úgynevezett „nagy hármashoz tartozó” ügynökségek mindegyike (Moody’s, Fitch, Standard & Poor’s) megemelte a hitelkockázati minősítését BB+ szintre.³² A szélsőségesen negatív értékelés után, amelyet a magánnyugdíjpénztárak hozamainak államosításával, az Európában legmagasabb szintű bankadó bevezetésével és az IMF segélyének elutasításával magyaráztak, az ügynökségek döntése immár elsősorban azt jelentette, hogy növekedett a magyar államkötvények iránti bizalom. A Standard & Poor’s ügynökség képviselői azzal a ténnyel magyarázták a döntésüket, hogy Magyarország ellenállóbb lett a külföldi változásokkal szemben, fejlettebbé és a jövőbe tekintőbbé vált, a legutóbbi döntések következtében nőtt a pénzügyi rugalmasság, és csökkent a 2008–2013-ban tapasztalt számviteli recesszió krízisének kockázata. Azonban bizonyos intézmények képviselői, így például a Moody’s és a Fitch munkatársai, „elfelejtették” beismerni, hogy Magyarország minősítésének korrekciója által felülírták saját, négy évvel azelőtti kompromittáló előrejelzésüket. Az Eurostat adatai szerint Magyarország Orbán kormányzása idején képes volt javítani a gazdasági növekedés mértékét, növelni az ipari termelést, és stabilizálni a pénz értékét. Az adózási politika is meghozta az elvárt hatást: szabályozták a háztartások által felhasznált elektromos energia árát, (nem feltétel nélküli!) állami támogatást nyújtottak a svájci frankban eladósodott hitelfelvevőknek, intézményi szinten pedig csökkentették a kis- és középvállalkozások működési költségeit. Orbán megbecsülésének radikális külföldi megszilárdulása három tényezőre vezethető vissza: a gazdasági növekedésre, amellyel csökkent az államadósság mértéke, a Magyarország elleni túlzottdeficit-eljárás megszűnésére (a Közösségbe való 2004. évi belépés óta először) és a Gyurcsány Ferenc kormányzása idején a Nemzetközi Valutaalaptól felvett kölcsön utolsó részletének idő előtti kifizetésére.³³ A hitelminősítő ügynökségek döntése előtt a Fidesz vezetője megengedhetett magának olyan látványos gesztusokat, amelyekkel – elsősorban a honfitársai előtt – önmagát külföldi gazdasági intézményeknek diktáló vezetőként láttatta.³⁴ Az európai gazdaságpolitikai elemzők nem tehettek mást a magyarországi politikai döntésekkel, mint hogy új híreket és fogalmakat találtak ki, mellőzve a Duna melléki ország vezetőjének valós tetteit és hazai fogadtatását.³⁵

A jelek szerint Orbán győztesként zárta le 2015 elején az őt ért eddigi legkomolyabb arculati válságot, amely az orosz energetikai közeledéshez köthető. A magyar miniszterelnök, figyelmen kívül hagyva az európai szolidaritás megbontásának vádját és a Közösség politikai szankcióit az Oroszországi Föderáció és Ukrajna konfliktusa idején, az ország számára kedvező, új gázmegállapodást kötött, amely 2020-ig kielégíti az ország szükségleteit. A Föderáció mindemellett alacsony kamatozású hitelt nyújtott a Paksi Atomerőmű modernizációjára a magyar kormánynek.³⁶ A gazdasági megállapodások létrehozásának látványos ára Vlagyimir Putyin budapesti látogatása lett 2015 februárjában,³⁷ amely során olyan teátrális gesztusokra került sor, mint az 1956-ban Magyarországon interveniáló

szovjet katonák sírjának megkoszorúzása. Valószínűleg ez okozta Orbánnak a legnagyobb kellemetlenséget. Viszolygást váltott ki a putyini gesztusok és a fideszes többségű parlament által jóváhagyott Alaptörvény Nemzeti hitvallásának ellentmondása, amely a nemzeti politikai önazonosságot az „1956-os forradalomból” eredezteti.³⁸ Máskülönb ez a tett tiltakozási hullámot váltott ki, amelyet a nyugati média szorgosan emlegetett, és sűrűn hivatkozott rá.³⁹ Azonban, mint kiderült, magának Orbán Vikornak – természetesen a külföldi politikusok kedvezőtlen megítélésén kívül – mindez nem sokat ártott. Ezt két körülmény magyarázza. Magyarország területén a miniszterelnök elleni dühös támadást az a szocialista ellenzék kezdeményezte, amely a posztkommunista nómenklatúrában eresztett gyökeret. Mindez azt a primitív és mégis könnyű lehetőséget biztosította az Orbánt támogató média számára, hogy kifejezhette megdöbbenését az oroszországi kapcsolat erősítése ellen tiltakozó baloldal hozzáállása miatt. Ez a viselkedés ellentmondott a baloldal majd hetvenéves gyakorlatának. Másrészt Orbán a pozitív kommunikáció mesterének bizonyult. Elsősorban képes volt meggyőzni a magyarokat arról, hogy az oroszpartí politikai hasznot hoz az országnak. Az oroszok ugyanis beleegyeztek abba, hogy a Magyarország által megrendelt, de át nem vett gáz költségeit elengedjék, az országnak előnyös díj-szabást alakítsanak ki, az atomszektor fejlesztésére kölcsönt biztosítsanak, és megnyissák az orosz piacot a magyar termékek előtt.⁴⁰ A Fidesz vezetője meg tudta győzni honfitársai nagy részét arról, hogy politikai fordulatának fő oka az Európai Bizottság passzivitásában keresendő, amellyel az ország energetikai szükségleteire reagáltak, és amilyen módon az Energetikai Unió Magyarországra vonatkozó projektjében az ország számára kedvezőtlen ajánlatot tett.⁴¹ Amint a varsói látogatása során említette: „Valakinek hangosan ki kell mondania, hogy a mi nem éppen gazdag országainknak a zöld energia túl drága. [...] Oroszország nélkül az európai energiaárak nem lesznek versenyképesek. Meg kell dönteni egy bizonyos tabut. Az energia-előállítás ára lehetne Európában a legfontosabb ügy. A klíma másodlagos kérdés.”⁴² Orbán elsősorban azzal a politikai kijelentéssel járatta le az öt antieurópainak kiáltó vádakát, amellyel Magyarország teljes körű támogatásáról biztosította a minszki megállapodást, másrészt azzal, hogy rámutatott: a nyugat-európai országok maguk is az Oroszországgal kötött hosszú távú egyezményeknek köszönhetik energiabiztonságukat, és nem áll szándékukban lemondani az orosz gázzal és olajról. Figyelembe véve a magyar miniszterelnök tehetségét arculati politikájának formálása terén, illetve azt a magatartását, amellyel folyamatosan a magyarok véleményére hivatkozik, és teljes mértékben mellőzi a külföldi véleményeket, minden kísérlet, amely hazája területén Orbán politikai arculatvesztését célozza, kudarcra van ítélve. Egyedül akkor szűnhet meg az „európai szalonok” érdeklődése a személye iránt, ha Orbánt honfitársai eltávolítják a hatalomból.

KONKLÚZIÓ HELYETT

2009-ben, Orbán Viktor lengyelül megjelent könyvének előszavában az Európai Parlament későbbi elnöke, Jerzy Buzek azt írta, hogy „Orbánhoz mérhető erővel rendelkező politikusokra nemcsak a magyaroknak, de egész Európának szüksége van”.⁴³ Orbán Viktor mai presztízsét elnézve az Európai Unión belül, meglehetősen bizonytalanok lehe-

tünk abban, hogy a Lengyel Köztársaság volt miniszterelnöke manapság megismételné-e ezeket a szavakat. A modern Európának, úgy tűnik, nemcsak nincs szüksége határozott, karizmatikus politikusokra, hanem kifejezeten komoly gondot jelentenek neki. Eközben minél mélyebbre taszítják Orbán személyét a public enemy pozíciójába, annál inkább nő a miniszterelnök népszerűsége hazájában.

Helyesnek tűnik a brit *The Telegraph* egyik elemzőjének véleménye, amely szerint a nyugati média nem sok mindent ért azokból a mechanizmusokból, amelyek a magyar miniszterelnök politikai arculatának kialakítását befolyásolják. Ellentmondásos, amint erre Fischer Tibor rámutatott, hogy minél nagyobb ellenszenvvel fogadják bizonyos körök Orbán Viktort az országon belül, és minél erősebben fogják őt külföldön kritizálni, annál nagyobb mértékben fog nőni a népszerűsége.⁴⁴ Ennek az elsődleges oka a magyar vezető fentebb említett képessége, amellyel a politikai krízishelyzetben uralkodni bír. Úgy tűnik, hogy a politikai ellenfelek elégedetlenségének megnyilvánulása egyike azoknak a tényezőknek, amelyek egyesítik a magyarokat a miniszterelnök személye körül. Függetlenül Orbán ellenzésétől és a támogatástól, a Fidesz vezetője nem hagyja, hogy az állampolgárai közömbösen viszonyuljanak hozzá. Ennek oka abban keresendő, hogy a magyarok többsége meggyőzőnek tartja a Fidesz emlékezeti politikáját. Az ismert szimbólumokra (1956-os forradalom, a kommunizmus vége), sőt a Trianon előtti magyar tradíciókra való hivatkozás ellensúlyozta azt a tényt egykor és ma is, hogy Magyarországot kis és jelentéktelen szerepre ítélték, amely a nagyobb és gazdagabb európai uniós országok alávetettje. Paradox módon még Putyin látogatása és gesztusai – amelyek repedéseket eredményeztek az említett politikán – is megerősítették a kormány e törekvését. Minden egyes kritika, amely a vezető uniós politikusok részéről a miniszterelnököt érte, és amelyet a budapesti döntéshozók megegyezési készségének hiánya miatt fejtettek ki, hitelesebbé tette a magyar politikai elveket.

Orbán népszerűségét növeli továbbá a politikai ellenfelek gyengesége. Gyurcsány Ferenc kormánya módfelett lejárátódott, mivel egyszerűen hiteltelennek tartották azokat a kijelentéseit, amelyekben a *radikalizmus minden formájának* ellenzését támogatta, a fő politikai ellenfeleinek tetteit pedig botrányosnak nevezte.⁴⁵ Különösen azért, mert sem az a Gyurcsány által terjesztett hír, amely szerint veszélyeztetett a demokrácia, sem az előre jelzett jobboldali fordulat, amely – a Jobbik Magyarorszáért Mozgalommal karöltve – az ország fasizálódását eredményezné,⁴⁶ nem igazolódott be Orbán kormányának politikájában. Másrészt a Fidesszel tartó média meggyőzően mutatta be a tényt, hogy legnagyobb mértékben a volt kommunista nómenklatúra tagjai híresztelték azt, hogy Magyarországon közeleg a demokrácia vége. Nehezen tagadható az a benyomás, hogy az ilyen megnyilvánulások a parlamenti kisebbség és a szétvert ellenzék részéről az Orbán offenzívájával szembeni és saját népszerűtlensége miatti gyengeségét bizonyították egykor, és bizonyítják jelenleg is.

Úgy tűnik továbbá, hogy az európai politikusok továbbra is tanácstalanok a magyar miniszterelnök politikai arculatának megszilárdulását illetően, amelynek oka egyértelműen abban keresendő, hogy Orbán az európai érdekeket alárendelt kategóriaként értelmezi saját országának szubjektívan definiált érdekeivel szemben. Nem titok az, hogy az európai establishmentet (kölcsonösen) irritálja Orbán személye. Azonban semmi sem

utal arra, hogy a legközelebbi jövőben megváltozhatna a miniszterelnök helyzete az országában. Az egyik politikai blogger azt állapította meg, hogy „Orbán erős és még sok éven át erős marad”.⁴⁷ Mivel az előrejelzések szerint semmi sem utal arra, hogy a magyar miniszterelnök politikájának meghatározó elemei megváltoznának, így az Orbán Viktor politikai arculatának gyengítésére vonatkozó kísérletek alighanem továbbra is folytatódhatnak majd, belföldön és európai fórumokon egyaránt. Azonban a Fidesz vezetőjének nem lankadó támogatottsága miatt⁴⁸ szemmel láthatóan átgondolatlanok, tárgyaltalanok és de facto inkább kompromittáltabbak az ötletgazdák, mint Orbán Viktor számára.

JEGYZETEK

- ¹ *Tüntetések Budapesten. „Orbán egy diktátor, aki Moszkva felé közelíti Magyarországot.”* (Protesty w Budapeszcie. „Orban dyktatorem, który ściera Węgry w kierunku Moskwy.”) www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiate,2/protesty-w-budapeszcie-demonstranci-wyszli-na-ulice,524399.html
- ² Az Orbántól klasszikus módon elforduló közszereplők közt található a lengyel Jog és Igazság Párt vezetője, a magyarországi politikával korábban nyíltan szimpatizáló Jarosław Kaczyński, aki – Mariusz Janicki megfigyelései szerint – demonstratív módon kerülte el Orbán Viktor varsói, állami látogatása idején a miniszterelnökkel való találkozást. Mariusz Janicki: *Upadek idola*. Polityka, nr 9/2998, 25. 02. 2015, s. 6.
- ³ Egy internetes hírnap szerint ezt az álláspontot osztja a lengyel Szabadság Intézményének vezetője, Igor Janke, a lengyel Demart Kiadónál megjelenő, Orbán Viktorról elismerően író biográfia szerzője. (Igor Janke: *Napastnik. Opowieść o Viktorze Orbánie*. Demart, Warszawa, 2012.) A dziennik.pl internetes portál információja szerint Igor Janke azt nyilatkozta az Első lengyel rádió adásában, hogy nem érti, hogyan fogadhatja Orbán – aki egykor határozottan antikommunista volt – a jelenlegi helyzetben Putyint. „Csodálkozom – nyilatkozta –, írtam egy könyvet Orbánról, alkalmam volt vele személyesen is beszélgetni, az ő személye lenyűgöz és érdekel, de nehezen fogadom el azt, amit tett.” <http://wiadomosci.dziennik.pl/opinie/artykuly/483101.igor-janke-viktor-orban-rozbija-jednosc-srodkowoeuropejska.html>
- ⁴ Viktor Orbán: *Ojczyzna jest jedna*. Fronda, Warszawa, 2009, 15. o.
- ⁵ Uo. 23. o.
- ⁶ Janke, i. m. 291. o.
- ⁷ Maga Orbán jelentette ki: így képzelem el. A jó Uniót, jó franciák, jó németek, jó lengyelek alkotják, akik jól értelmezik a nemzeti azonosságukat, és akik mind sajátosan látják Európát. Lengyel, magyar vagy francia – mindannyian egy kicsit máshogyan értékeljük Európát, és én ezt értéknek tartom.
- ⁸ Janke, i. m. 291. o.
- ⁹ Ebben a kontextusban teljesen érthetőnek tűnnek azok a törekvések, amelyek a rendszer azon akadályainak eltörlésére irányulnak, melyek korlátozzák a vezetőt az állam modernizációját elősegítő törvényhozás folyamatában. A magyar rendszerrel kapcsolatban lásd többek közt Piotr Sula: *System polityczny Republiki Węgierskiej*. Wrocław, 2005, 44. o.; továbbá Bożena Dziemidok-Olszewska: *System polityczny Węgier*. In: *Systemy polityczne państw Europy Środkowej i Wschodniej*. Red. W. Sokół, M. Żmigrodzki, Lublin, 2005, 579. o.
- ¹⁰ A határozott politikai döntéshozatal témájához lásd többek közt A. Bodnar: *Decyzje polityczne. Elementy teorii*. Państwowe Wydawn., Warszawa, 1985.
- ¹¹ *Hungarians rally over constitution*. www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/hungary/8989020/Hungarians-rally-over-constitution.html
- ¹² *Orban „fier” des nouvelles constitution*. www.lefigaro.fr/flash-actu/2012/02/07/97001-20120207FILWWW00579-orban-fier-de-sa-nouvelle-constitution.php
- ¹³ *Hungarians rally over constitution...*, i. m.
- ¹⁴ A magyar miniszterelnökkel határozottan szemben álló torinói *La Stampa* publicistái megfigyelték, hogy az Európai Bizottság elnöke, José Manuel Barroso levelet küldött Magyarországi miniszterelnökének, Orbán Viktornak azért, hogy hangot adjon a Brüsszelben megfigyelhető „komoly kétségeknek”, amelyek

a magyar alkotmány utolsó módosításai kapcsán jelentek meg, és megkérte, hogy adjon „egyértelmű magyarázatot” ezzel kapcsolatban. Ezek a kétségek azzal kapcsolatban jelentek meg, hogy a jóváhagyott magyar törvények megfelelnek-e az uniós jogi szabályoknak, továbbá a magyar csatlakozási kötelezettségeknek. A cikk idézte továbbá a magyar miniszterelnök hivatalos válaszát, amelyben – válaszul az EB elnökének kérdésére – megnyugtatta őt, hogy a jóváhagyott változások megfelelnek az európai törvényeknek. Az olasz újságíró mégis azt hangsúlyozta, hogy Barroso, figyelembe véve az ígéretek, nem zárta ki, hogy a Bizottság megteszi a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy indítványozza a szerződés megsértésekor szükséges eljárást, amennyiben ez szükségesnek bizonyulna. <http://www.lastampa.it/2013/04/12/ungheria-barroso-orban-risponda-a-inquietudini-su-costituzione-Te6bNuEw53NV2WL-332RlIL/pagina.html>. A brit sajtó hasonlóan nyilatkozott; kiemelte Barroso nézeteit, miszerint a Fidesz által uralt parlament alkotmányos módosításai „aggodalomra adnak okot a jogállamiság, az EU jogai és az Európa Tanács normáinak figyelembevételekor”, a Bizottság feladata pedig az lesz, hogy „alaposan vizsgálja meg” azokat. www.bbc.com/news/world-europe-21748878. A francia *Le Figaro* újságíróinak cikkei szerint a legfőbb vádak arra vonatkoztak, hogy az alkotmány veszít „modern” jellegéből azáltal, hogy az első rész szövegében felváltja a „Magyar Köztársaság” megnevezést „Magyarországra” (amit az a szükség hozott létre, hogy konzekvensen, a fentebb említett módon bővítsék a nemzet fogalmát), illetve egyértelműen hivatkozik Istenre (ami már a bevezetés nevének kiegészítésében, az „Isten, áldd meg a magyart” fohászból is kiolvasható). A francia hírlap rámutatott, hogy Orbán egyértelműen szakított ellenfelei nézeteivel, kijelentvén a következőket: „Büszke vagyok az új alaptörvényre, mivel modern, és egyike azon alkotmányoknak, amelyek korlátokat szabnak az államadósság mértékének.” Orbán „fier” de sa nouvelle constitution...”, i. m.

- ¹⁵ Lucie Szymanowska – Mateusz Gniazdowski: *Ustawa medialna osłabiła węgierską prezydencję*. www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2011-01-12/ustawa-medialna-oslabila-wegierska-prezydencja
- ¹⁶ Jellegzetesnek kell ítélni Luxemburg külügyminiszterének, Jean Asselbornnak a kijelentését, aki Magyarországot az „EU szerződésai szellemének és betűjének” megsértésével megvádolva ezt állapította meg: „az a kérdés, hogy egy ilyen ország méltó-e arra, hogy az EU-ban elnököljön. Ha tétlenek maradunk, nagyon nehéz lesz majd Kínával vagy Iránnal az emberi jogokról beszélgetni.” Christoph Schul – Erich Follath: *Media Law Outrage: Hungary's „Orbanization” Is Worrying Europe*. www.spiegel.de/international/europe/media-law-outrage-hungary-s-orbanization-is-worrying-europe-a-736706.html
- ¹⁷ Amint az idézett, választásokat megelőző kijelentésében kiemelte: „Európa csak akkor lesz erős, ha erősek lesznek az őt alkotó nemzetek. Egyértelmű, hogy csak az erős Magyarország lehet versenyképes Európában, és csak egy ilyen Magyarország tudja segíteni Európát a világméretű küzdelemben.” Orbán, i. m. 47–48. o.
- ¹⁸ Christian Keszthelyi: *Juncker pulls Orbán off the stage*. Budapest Business Journal. www.bbj.hu/politics/juncker-pulls-orban-off-the-stage_91354
- ¹⁹ Katarzyna Ostrowska: *Węgry. Kryzysowy haracz dla firm*. Rzeczpospolita, nr 8755, 19. 10. 2010. <http://archiwum.rp.pl/artykul/988709-Wegry-kryzysowy-haracz-dla-firm.html>
- ²⁰ Janke, i. m. 243. o.
- ²¹ *Hillary Clinton's Letter to PM Orbán*. www.refuge.hu/hillary-clinton-s-letter-to-pm-orban/
- ²² *Francis Fukuyama on Viktor Orbán's Hungary*. <http://hungarianspectrum.org/2014/08/21/francis-fukuyama-on-viktor-orbans-hungary/>
- ²³ Bernard-Henri Lévy: *Could the Fate of Europe, Also, Hinge on Budapest?* www.huffingtonpost.com/bernard-henri-levy/could-the-fate-of-europe-_b_1200389.html
- ²⁴ Anne Applebaum: *Jeopardizing democracy in Hungary*. www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/12/27/AR2010122702864.html
- ²⁵ Lásd többek közt Nick Cohen: *Beware PR men bearing dictators' gifts*. The Guardian, 29 April 2012. www.theguardian.com/commentisfree/2012/apr/29/nick-cohen-dictators-public-relations; J. Kirchnick: *Hungary's Pit Bull Prime Minister*. The Foreign Policy, 16 March 2012. <http://foreignpolicy.com/2012/03/16/hungarys-pit-bull-prime-minister/>; Yudit Kiss: *Viktor Orbán has crushed Hungary's 1989 dream*. The Guardian, 17 Jan 2012. www.theguardian.com/commentisfree/2012/jan/17/viktor-orban-hungary-eu-legal-action; George Kopits: *Hungary's Collision Course With the EU*. The Wall Street Journal, 9 Jan 2012. www.wsj.com/articles/SB10001424052970204257504577148450196907834.

- ²⁶ Simon Tisdall: *The EU's Hungary headache – and a whiff of double standards*. The Guardian, 20 Jan 2011. www.theguardian.com/commentisfree/2011/jan/20/hungary-eu-media-law.
- ²⁷ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20120118+ITEM-021+DOC+XML+V0//EN>
- ²⁸ *Ki kapja a kokit? – Orbán az Európai Parlamentben beszél*. Népszava, 2012. január 18. nepszava.hu/cikk/512053-ki-kapja-a-kokit-orban-az-europai-parlamentben-besz-el?print=1; „A magyar nép oldalán állunk”. Magyar Narancs, 2012. január 19. <http://magyarnarancs.hu/belpol/a-magyar-nep-oldalan-allunk-78306>
- ²⁹ *Hongrie: pour Cohn-Bendit, Orban „va dans la direction” de Chavez ou Castro*. Le Monde, 19. 01. 2012. www.lemonde.fr/europe/article/2012/01/19/cohn-bendit-s-en-prend-a-orban-et-la-constitution-stalinienne-de-la-hongrie_1631821_3214.htm; Paul Ames: *Viktor Orban, the „Hugo Chavez of Central Europe” faces his critics*. Global Post, Jan 18, 2012. www.globalpost.com/dispatch/news/regions/europe/120118/viktor-orban-hugo-chavez-central-europe-hungary-european-parliament; *Ungheria: Cohn-Bendit, Orban va in direzione Chavez e Castro*. Ansa, it. www.ansa.it/europa/notizie/rubriche/altrenews/2012/01/18/visualizza_new.html_46166893.html; María Ramírez: *La Evocámara ataca al „Chávez” europeo por la „ley mordaza”*. El Mundo, 20. 01. 2011. www.elmundo.es/elmundo/2011/01/19/union_europea/1295436924.html; Christoph Schult: *Media Law Controversy: Hungary's Orbán Gets Frosty Reception in European Parliament*. Spiegel, Jan 19, 2011. www.spiegel.de/international/europe/media-law-controversy-hungary-s-orban-gets-frosty-reception-in-european-parliament-a-740400.html; Tomasz Bielecki: *Europa atakuje Węgry za ustawę medialną*. Gazeta Wyborcza, 19. 01. 2011. http://wyborcza.pl/1,76842,8974407,Europa_atakuje_Wegry_za_ustawe_medialna.html.
- ³⁰ *Ha kell, módosítjuk a törvényeket*. Magyar Hírlap, 2012. január 19. http://archivum.magyarhirlap.hu/kulfold/ha_kell_modositjuk_a_torvenyeket.html
- ³¹ Egyedül a lengyel média emelte ki Jacek Kurski és Ryszard Legutko professzor szavait. Jacek Kurski többek közt azt kérdezte: „Kinek az ellenszenvét vívta ki Orbán Viktor?” Amint ezt később megválaszolta, elsősorban a nagytőke ellenszenvét vívta ki, mert ahhoz, hogy az országot talpra állítsa, meg kellett adóztatnia a nagytőkét. Emiatt manapság frontális és őrzőgő sajtótámadások érik őt. Szembe kell néznie az európai baloldal dühével, mert a keresztény értékek búcsúztatása helyett büszkén bejegyezte őket a magyar alaptörvénybe. Ryszard Legutko másrészt kritikával illette a vita lezajlását. „Azok az előírások, amelyek miatt a kollégái a magyarokat kritizálják – a Központi Bank és a Legfelsőbb Bíróság kapcsán – az én országomban, Lengyelországban is léteznek, de sohasem jutott eszükbe, hogy ezeket a szabályokat megkérdőjelezzék. Miért nem? Mivel tisztán ideológiai céllal támasztják a lengyel kormányt, és ítélik el a magyart... Amikor Magyarországot a szocialista kormányok tették tönkre, ez a parlament szegyenletes módon hallgatott.” http://m.wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,117915,10990961,Wegierska_burza_w_Europarlamentcie_Orbana_bronil_Jacek.html
- ³² *Orbán saját utat választott. Most érnek be a döntése gyümölcsei*. http://www.biztok.pl/waluty/orban-poszedl-wlasna-droga-i-teraz-zbiera-tego-owoce_a20686
- ³³ Magyarország elszámolt a Nemzetközi Valutaalappal, visszafizetve 721 millió eurót 8 hónappal a határidő lejártá előtt. *Magyarország kifizette az adóssága megmaradt részét. Kitésséhi az IMF-et az országból*. [wyborcza.biz](http://wyborcza.biz/2013.08.08), 2013. 08. 08. http://wyborcza.biz/biznes/1,100896,14405314,Wegry_splacily_reszte_swego_zadluzenia_I_wyprasa.html#ixzz3YUcu7hvZ
- ³⁴ A lengyel sajtó kiemelte a magyar miniszterelnök következő kijelentését: „Magyarország független, szuverén állam. A gyarmatosítás kora lezárult. Nekünk állami, elsődleges fontosságú a média költségeinek csökkentése, a pénzügyi adósság rezsimjének eltörlése, illetve a családok és háztartásaik megmentése – mondta a miniszterelnök. A bankok és a nagyvállalkozások, amelyek Magyarországon monopolhelyzetet élveznek, kénytelenek hozzászokni az új helyzethez. Egykor erős tekintéllyel bírtak, a szocialista kormányok pedig meghajoltak a hatalmuk előtt, de most mi lettünk az erősebbek. Nekik kell alkalmazkodniuk a magyarokhoz, nem fordítva.” *Orbán: A külföldi cégek számára a magyarországi gyarmatosítás kora véget ért*. [Gazeta Wyborcza](http://wyborcza.pl/1,76842,8974407,Orban_Dla_zagranicznych_firm_era_kolonizacji_na_Wegrzech.html#TRrelSST), 09. 09. 2013. http://wyborcza.pl/1,76842,8974407,Orban_Dla_zagranicznych_firm_era_kolonizacji_na_Wegrzech.html#TRrelSST
- ³⁵ Az Orbán Viktort általában nem támogató *Gazeta Wyborcza*, kerülve a saját véleményének kifejtését, az angol nyelvű véleményformáló hírlapok, a *Financial Times* és a *Wall Street Journal* bírálataira hivatkozott.

Különös mértékben emelték ki azon brit publicisták kifejezéseit, akik nem tagadták a magyar kormány és a miniszterelnök gazdasági sikerét, ám meglehetősen sértő kifejezéseket alkalmaztak, pl. a gulyásos revansista óriási győzelmeiket arat. A lengyel hírlap más, a *Financial Times* híreiből merített fogalmakat is használt: Orbánt bajkeverőnek nevezte, és makacsul ragaszkodott a negatív láttatásához, amely – szerinte – a miniszterelnök szubjektív és kiszámíthatatlan döntéshozatalához köthető. Az amerikai gazdasági hírlap véleményét is ismertették ellenvéleményként, amely szerint a [kormány – A. A.] tetteit jól fogadták Magyarországon, abban az országban, amelyben 2010-ben a közép-európai országok között a legerősebb volt a posztkommunista átalakulások miatti elégedetlenség, Orbán pedig kieszközölte az infláció és a költségvetési deficit csökkenését. „FT”: *Orban – gulaszowy rewanżysta odnosi wielkie zwycięstwo*. Gazeta Wyborcza, 08. 04. 2014. http://wyborcza.biz/biznes/1,100896,15760791,_FT__Orban__gulaszowy_rewanzysta_odnosi_wielkie.html#ixzz3YUKUSiKW (Letöltés: 2015. április 26.)

³⁶ Krzysztof Janoś: *Putyin megvette a magyar támogatást. 10 millió dollárt nyújtott át*. www.biztok.pl/gospodarka/orban-unia-europejska-jest-skazana-na-rosje_a20282

³⁷ Balázs Márton et al.: *Gas Supply, War in Ukraine, Nuclear Energy – Putin’s Long Shadow over Orbán’s Policies*. <http://cosmopublic.eu/report/gas-supply-war-in-ukraine-nuclear-energy-putin-s-long-shadow-over-orban-s-policies/>

³⁸ Zoltán Szécsi: *Controversy over Putin visit to „illegal” memorial to 1956 Soviet invaders*. politics.hu, Febr 17, 2015. www.politics.hu/20150217/controversy-as-putin-lays-wreath-on-illegal-memorial-to-1956-soviet-invaders/

³⁹ *Hungarians protest against Vladimir Putin’s visit to Budapest*. The Independent, 18 Febr 2015. www.independent.co.uk/news/world/europe/hungarians-protest-against-vladimir-putin-visit-to-budapest-10051839.html; *Hungarian protest as Putin meets Orban*. BBC News, 17 Febr 2015. www.bbc.com/news/world-europe-31499654; *Putin visit to Hungary shows he still has friends in Europe*. The Daily Mail, 18 Febr 2015. www.dailymail.co.uk/wires/ap/article-2955710/Putin-visit-Hungary-shows-friends-Europe.html#ixzz3YV6gkLLv; *Putin leci we wtorek do Orbana. Mieszkańcy Budapesztu wychodzą w proteście na ulice*. Gazeta Wyborcza, 16. 02. 2015. http://wyborcza.pl/1,75477,17418193,Putin_leci_we_wtorek_do_Orbana_Mieszkanicy_Budapesztu.html#ixzz3YV7RzI3l

⁴⁰ *Mit nyert Orbán az orosz barátságon? Három kérdéskör*: <http://tvn24bis.pl/ze-swiata,75/co-zyskal-orban-bratajac-sie-z-putinem-trzy-kwestie,516417.html>

⁴¹ *Viktor Orbán and the European Energy Union*. <http://hungarianspectrum.org/2015/03/22/viktor-orban-and-the-european-energy-union/>

⁴² *Orbán: Az Európai Unió rászorul Oroszországra*. www.biztok.pl/gospodarka/orban-unia-europejska-jest-skazana-na-rosje_a20282

⁴³ Orbán, i. m. 15. o.

⁴⁴ Tibor Fischer: *Viktor Orbán, Hungary’s political daredevil, will be judged by results*. www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/hungary/8995365/Viktor-Orban-Hungarys-political-daredevil-will-be-judged-by-results.html

⁴⁵ *Shrinking support makes new constitution urgent for Orbán, says former PM*. www.politics.hu/20110113/shrinking-support-makes-new-constitution-urgent-for-orban-says-former-pm/

⁴⁶ Gyurcsány: „A Jobbik a Fidesz rosszabbik arca”. <http://www.atv.hu/belfold/20150420-gyurcsany-a-jobbik-a-fidesz-rosszabbik-arca>

⁴⁷ *Hungary’s democratic ‘dictator in the making’ takes centre stage in Europe*. The Guardian, 6 Jan 2011. www.theguardian.com/world/2011/jan/06/hungary-democratic-dictator-europe

⁴⁸ Annak ellenére, hogy az utóbbi hónapokban a miniszterelnök elveszítette a parlamenti „alkotmányos többségét”, a párt támogatottsága még mindig olyan nagy mértékű, hogy önállóan hozhat döntéseket. Semmilyen jel nem utal arra, hogy a legközelebbi jövőben meginogna a pozíciója. Erre csak egy radikális gazdasági krach esetén kerülhetne sor, ami – a makroökonomiai előrejelzéseket figyelve – kevésbé tűnik valószínűnek.